

شیوع آلودگی به شپش سر در دانش آموزان دختر مدارس ابتدائی شهر سنندج در سال

۱۳۸۴

رکسانا یغمائی^{۱*}، فرخ راد^۱، ابراهیم قادری^۲

۱. متخصص پوست و مو، استادیار دانشگاه علوم پزشکی کردستان
۲. پزشک عمومی، کارشناس واحد بیماریهای معاونت بهداشتی استان کردستان

* نشانی برای مکاتبه: سنندج، خیابان کشاورز، بیمارستان بعثت، تلفن: ۰۰۸۷۱-۶۶۶۱۳۷۴-۰۰۸۷۱، ebrahimgaderi@yahoo.com
دریافت مقاله: اردیبهشت هشتاد و پنج، پذیرش برای چاپ: شهریور هشتاد و پنج

چکیده

سابقه و هدف: شپش سر انتشار جهانی داشته و هنوز در بسیاری از کشورها شایع است. شپش به عنوان انگل خارجی و خونخوار جامعه انسانی از دیرباز شناخته شده است. با این وجود نقش آن به عنوان ناقل بیماریهایی مانند تیفوس، تب راجعه و تب خندق تنها از اوایل قرن اخیر مورد توجه قرار گرفته است. گرچه آلودگی به شپش در تمام گروههای سنی مشاهده می شود اما در بین کودکان مخصوصاً در مدارس ابتدایی شایع تر می باشد. این مطالعه با هدف تعیین فراوانی ابتلا به شپش سر در دانش آموزان مقطع ابتدایی دختر شهر سنندج در سال تحصیلی ۸۴ انجام شد.

روش کار: در این مطالعه توصیفی-۶۰۰ نفر از دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی به صورت تصادفی انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. برای انجام این طرح به مدارس دخترانه ابتدایی موجود در شهر سنندج که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند مراجعه گردید و در هر مدرسه ۵۰ نفر دانش آموز بطور تصادفی انتخاب و موی سر آنها مور معاینه قرار گرفت. معیار تشخیص عفونت شپش سر در این طرح وجود انگل شپش بالغ و یا تخم آن (رشک) در موی سر دانش آموزان بود. اطلاعات بدست آمده با استفاده از نرم افزار spss و آزمونهای آماری $Chi-Square$ ، T test تجزیه و تحلیل شد.

یافته ها: از کل نمونه آماری (۶۰۰ نفر) ۴۶ نفر (۷/۷٪) مبتلا به شپش سر بودند. رابطه معنی داری بین آلودگی به شپش سر و اندازه موی سر و میزان تحصیلات و شغل پدر یافت نشد. اما بین سن دانش آموز و سطح سواد مادر با آلودگی به شپش رابطه معنی دار آماری وجود داشت ($P < ۰/۰۵$).

نتیجه گیری: با توجه به شیوع آلودگی در دانش آموزان دختر توصیه می شود که والدین دانش آموزان و معلمان مدرسه در مورد چگونگی آلودگی به شپش و توسعه آن در خانواده و مدرسه با آموزش مناسب آگاهی یابند تا از گسترش آلودگی جلوگیری شود و عوارض ناشی از آلودگی و هزینه های درمانی کاهش یابد.

واژگان کلیدی: آلودگی شپش-کودکان دبستانی- سنندج

مقدمه

شپش سر و متغیرهای جنس، پایه تحصیلی، اندازه موی سر، تعداد افراد خانواده، سطح تحصیلات خانواده و شغل والدین ارتباط معنی داری مشاهده شد(۲).

در بررسی دیگری در شهر همدان در سال ۷۸-۷۷ که در مقاطع ابتدایی و راهنمایی انجام شد تعداد ۲۴۰۰ نفر از دانش آموزان مورد مطالعه قرار گرفتند. میزان آلودگی مشاهده شده ۵ درصد (۱۲۰ نفر) بود که از این تعداد ۱۱۱ نفر دختر و ۹ نفر پسر بودند. ۷۹ نفر از افراد آلوده دارای موی بلند و ۴۹ نفر موی کوتاه داشتند. همچنین در این مطالعه میزان آلودگی در مناطق پائین شهر بیشتر از مناطق بالای شهر بود(۳).

پدیکولوژ در زمره بیماریهای شایع در دانش آموزان مدارس ابتدایی است. در حال حاضر در بسیاری از کشورهای جهان بالاخص در کشورهای توسعه یافته مبارزه وسیع و گسترده ای در جهت کنترل آلودگی به شپش و پیشگیری از شیوع فراگیر این بیماری آغاز شده است ولی به رغم تلاش فراوان و صرف هزینه های هنگفت هنوز موفق به کنترل کامل بیماری نشده اند(۱).

در مطالعه ای در مدارس ابتدایی شهر بندر عباس در سال ۱۳۷۸ از ۳۲۴۹ دانش آموز پسر و دختر، ۲۷/۱۲ درصد آلوده به شپش سر بودند. این میزان در دختران نسبت به پسران بالاتر بوده و همچنین بین فراوانی آلودگی به

از ۲۲۲ دانش آموز دارای اندازه متوسط موی سر ۲۰ نفر (۹٪) دارای آلودگی به شپش سر بودند. اختلاف بین دانش آموزان با و بدون آلودگی بر اساس اندازه موی سر معنی دار نبود (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع دانش آموزان ابتدایی شهر سنندج بر اساس

آلودگی به شپش سر	اندازه موی سر	آلودگی به پدیکولوز و اندازه موی سر آنان. ۱۳۸۴	
		دارد	ندارد
کوتاه		۱۱ (۴/۸)	۲۱۹ (۹۵/۲)
متوسط		۲۰ (۹)	۲۰۲ (۹۱)
بلند		۱۵ (۱۰/۱)	۱۳۳ (۸۹/۹)
کل		۴۶ (۷/۷)	۵۵۴ (۹۲/۳)
			جمع
			۲۳۰ (۱۰۰)
			۲۲۲ (۱۰۰)
			۱۴۸ (۱۰۰)
			۶۰۰ (۱۰۰)

بحث

بر اساس نتایج بدست آمده از این مطالعه شیوع آلودگی به شپش سر در دانش آموزان ابتدایی شهر سنندج ۷/۷ درصد می باشد. در مطالعه صورت گرفته در بندر عباس در سال ۱۳۷۸ آلودگی به شپش سر در پسران و دختران با هم ۲۷/۱۲ درصد و در دختران ۲۹/۲ درصد گزارش شده است (۲). در مطالعه خمینی شهر در سال ۸۰-۷۹ فقط ۰/۶۸ درصد (۷) در بندر بوشهر ۲۲ درصد (۸) و در همدان در سال ۷۸-۷۷، ۵/۹۲ درصد دانش آموزان آلوده بودند (۳). در سایر کشورها نیز تفاوت‌های زیادی به چشم می خورد چنانچه در استرالیا این میزان ۳۳/۷ درصد و در دختران بیشتر بوده است (۹). در ایبجان در کودکان ۴-۱۵ ساله میزان آلودگی ۱۸/۵ درصد گزارش شده (۱۰) در حالیکه در تانزانیا ۵/۳ درصد آلودگی دیده شده است (۱۱). در کشور چین نیز میزان شیوع آلودگی به شپش سر ۱۲/۸ درصد بوده است (۱۱).

تفاوت های بسیار زیادی در میزان آلودگی به شپش سر در داخل کشور و با سایر کشورها به چشم می خورد. مقایسه آلودگی به شپش سر در نقاط مختلف یک کشور و بین کشورها مختلف جهان به دلیل نقش عوامل مداخله گر زیاد از جمله شرایط آب و هوایی، بهداشتی، وضعیت اقتصادی اجتماعی بسیار مشکل است. چنانچه این امر در آمارهای ارائه شده در بالا کاملاً مشهود می باشد هر چند میزان بدست آمده در این بررسی در حد متوسط کشوری است در مطالعه دیگری در شهر سنندج در سال ۷۸ میزان آلودگی در دختران بالا و به مقدار ۳۶/۶ بوده (۱۳) که میزان بدست آمده در این مطالعه نشان از کاهش حدود ۴۰۰ درصدی شیوع آلودگی است و نشان دهنده بالا رفتن سطح آگاهی های بهداشتی و بهبود وضع اقتصادی مردم می باشد.

در این تحقیق با افزایش سن میزان شیوع آلودگی افزایش یافته طوریکه آلودگی در دختران ۷ ساله ۰/۹ درصد بوده در حالیکه در دختران ۱۲ ساله به ۱۶/۷ درصد رسیده است. نتیجه فوق با نتایج بدست آمده در خمینی شهر هماهنگ می باشد (۷) در حالیکه با مطالعه قبلی در شهر سنندج که رابطه ای بین سن و آلودگی وجود نداشته همخوانی ندارد (۱۳). به نظر می رسد تفاوت در میزان آلودگی با افزایش سن به این دلیل می باشد که دختران در سنین پائین تر از نظر نظافت فردی و استحمام بیشتر توسط مادر کنترل می شوند در حالیکه با افزایش سن این توجه کمتر می گردد و لذا می تواند توجیه کننده آلودگی بالاتر در سنین بالاتر باشد.

در مطالعه دیگری در شهر ساری که در سال ۷۷-۷۶ بر روی ۱۰۹۹۱ دانش آموز ابتدایی انجام شد تعداد ۲۱۵ نفر (۱/۹ درصد) آلوده به پدیکولوز بودند. میزان شیوع در دبستان های دخترانه ۳/۷ درصد و در مدارس پسرانه ۰/۵ درصد بود. همچنین در این بررسی رابطه معنی دار آماری بین آلودگی و شغل، سطح تحصیلات والدین و استفاده از وسایل مشترک وجود داشت، در حالیکه در مورد سایر متغیر های مورد بررسی رابطه ای مشاهده نشد (۴).

آلودگی به شپش سر در اکثر مناطق ایران یک بیماری شایع بوده و بخصوص در دختران این آلودگی از شیوع بیشتری برخوردار است (۵ و ۶) هر چند در مناطق مختلف تفاوت های زیادی به چشم می خورد. تحقیق حاضر با هدف تعیین شیوع آلودگی به شپش سر در دانش آموزان دختر مدارس ابتدایی شهر سنندج در سال ۱۳۸۴ انجام شد.

روش کار

این مطالعه توصیفی روی دختران دانش آموز شاغل به تحصیل در مدارس ابتدایی شهر سنندج انجام گرفت. با در نظر گرفتن شیوع ۱۰ درصدی آلودگی و دقت ۳ درصد و حدود اطمینان ۹۵ درصدی ۳۸۴ نفر نمونه مورد نیاز بود که با توجه به استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای نمونه ای به حجم ۶۰۰ نفر از مدارس مختلف ابتدایی دخترانه شهر سنندج انتخاب گردیدند. موی سر تمام نمونه ها توسط متخصص پوست معاینه شد و معیار تشخیص آلودگی به شپش سر مشاهده شپش بالغ یا تخم شپش بود.

تحلیل داده ها با استفاده از آزمون مربع کای و تی در سطح معنی داری $P < 0.05$ انجام گرفت.

یافته ها

شیوع کلی آلودگی به شپش سر ۷/۷ درصد (۴۶ نفر از ۶۰۰ نفر) بود. میزان آلودگی در کودکان مادران شاغل ۶/۸ درصد و در مادران خانه دار ۷/۸ درصد بود. اختلاف به لحاظ آماری معنی داری نبود.

از ۶ گروه سنی ۷ تا ۱۲ سال به ترتیب ۱، ۴، ۷، ۸، ۱۵ و ۱۱ نفر آنان دارای آلودگی به شپش سر بودند. میانگین سنی افراد سالم $1/6 \pm 9/1$ سال و دانش آموزان آلوده به شپش سر $1/4 \pm 10/4$ سال بود ($P < 0.001$).

۹ نفر از ۸۴ دانش آموز دارای پدر بی سواد به شپش سر آلوده بودند. از ۱۹۴، ۹۳، ۱۵۰، ۵۹ دانش آموز دارای پدر با سطح تحصیلات ابتدایی، راهنمایی، دبیرستانی و دانشگاهی ۱۴، ۱۰، ۸ و ۳ نفر آلودگی داشتند. اختلاف بین دانش آموزان با و بدون آلودگی بر اساس سطح سواد پدر آنان به لحاظ آماری معنی دار نبود.

۱۹ نفر از ۱۴۶ دانش آموز دارای مادر بی سواد به شپش سر آلوده بودند. از ۲۰۳، ۸۵ و ۱۲۱ دانش آموز دارای مادر با تحصیلات ابتدایی، راهنمایی و دبیرستانی به ترتیب ۴، ۱۴ و ۸ دانش آموز به شپش سر آلوده بودند. در هیچکدام از ۳۵ دانش آموز دارای مادر با تحصیلات دانشگاهی آلودگی به شپش سر مشاهده نشد. اختلاف دانش آموز با و بدون آلودگی به شپش سر بر اساس سطح سواد مادر آنان به لحاظ آمار معنی دار بود ($P < 0.05$).

لذا رابطه عکسی بین آلودگی به شپش در فرزندان با سواد مادران وجود دارد.

نتیجه گیری

نتایج مطالعه نشان می دهد که آلودگی به شپش سر در دختران هنوز از مشکلات بهداشتی بوده و لزوم آموزش بیشتر خانواده ها در زمینه رعایت بهداشت فردی کاملا به چشم می خورد.

در مطالعه حاضر بین سطح سواد پدر با آلودگی به شپش رابطه معنی داری یافت نشد. هرچند با افزایش سطح سواد پدر آلودگی کمتر می شد ولی رابطه معنی داری بین سطح سواد مادر و شیوع آلودگی یافت شد. در مطالعات صورت گرفته در خمینی شهر، همدان، بندر عباس و مهاجرین افغانی در بردسیر کرمان نتایج مشابه ای بدست آمده است (۱.۲، ۱۴ و ۱۴). با توجه به اینکه با افزایش سطح سواد میزان آگاهی های بهداشتی مادران افزایش یافته و همچنین تعداد فرزندان کاهش می یابد می توان گفت مادران باسواد بالاتر توجه و رسیدگی بیشتری به نظافت فرزندانشان دارند و

REFERENCES

۱. گلچای جواد، احمدی قاجاری منوچهر. بررسی شیوع بیماری شپش سر در کودکان ۷ تا ۳ ساله مهدهای کودک رشت. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی گیلان، سال ۱۱، شماره ۴۱، بهار ۱۳۸۱، ۲۱-۲۴.
۲. لاله سلیمانی زاده، خجسته شریفی سرآسیابی. بررسی عوامل موثر بر آلودگی به شپش سر در دانش آموزان مدارس ابتدایی بندرعباس ۱۳۷۸. مجله بیماریهای عفونی و گرمسیری، ۱۳۸۱؛ دوره ۷، شماره ۱۹: صفحات ۸۵-۷۹
۳. محمود فرشچیان، خسرو مانی کاشانی، نوشین خادم الرضا، حمیدرضا فریبا. بررسی شیوع شپش سر و برخی از عوامل موثر بر آن در دانش آموزان مقاطع ابتدایی و راهنمایی شهر همدان در سال تحصیلی ۱۳۷۷-۷۸. مجله پژوهشی حکیم، ۱۳۸۰؛ دوره ۴، بهار، شماره ۱: صفحات ۴۴-۳۹
۴. فرزاد متولی حقی، مهدی شریف، محمدمهدی صداقت، شیرزاد غلامی. میزان آلودگی به شپش سر در دانش آموزان مدارس ابتدایی شهرستان ساری در سال ۱۳۷۶-۷۷: مجله علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۱۳۷۸؛ دوره ۹، پاییز، شماره ۲۴: صفحات ۴۸-۴۴
۵. متولی امامی محمد، شمس محسن، صدری غلامحسین، زندیه مسعود، یزدی محبوبه، قضاوی حمیدرضا. بررسی فراوانی نسبی آلودگی به شپش سر در دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی شهرستان خمینی شهر در سال تحصیلی ۱۳۷۹-۸۰. مجله دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (پژوهش در علوم پزشکی)، ۱۳۸۲؛ دوره ۸، مهر و آبان، شماره ۴: صفحات ۱۰۷-۱۰۲
۶. بشیری بد حسین، اسلامی گیتا، فلاح فاطمه، ولایی ناصر. بررسی شیوع آلودگی به شپش سر در دانش آموزان مدارس ابتدایی شهریار و تاثیر شپش کش ها بر آلودگی. فصلنامه پژوهشی پژوهنده، ۱۳۸۰؛ دوره ۶، پاییز، شماره ۲۴: صفحات ۳۵۹-۳۵۵.
۷. محمد متولی امامی، محسن شمس، غلامحسین صدری، مسعود زندیه، محبوبه یزدی، حمیدرضا قضاوی. بررسی فراوانی نسبی آلودگی به شپش سر در دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی شهرستان خمینی شهر در سال تحصیلی ۱۳۷۹-۸۰. مجله دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (پژوهش در علوم پزشکی)، ۱۳۸۲؛ دوره ۸، مهر و آبان، شماره ۴: صفحات ۱۰۷-۱۰۲
۸. سهیلا ارجمندزاده، رحیم طهماسبی، محمدحسن جوکار، سیده مریم ختمی، مهسا زارع نژاد، حسین عبدالله زاده لاور. بررسی میزان شیوع شپش و گال در مدارس ابتدایی شهر بوشهر؛ ۱۳۷۹-۸۰. طب جنوب، فصلنامه پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر، ۱۳۸۰؛ دوره ۴، شهریور، شماره ۱: صفحات ۴۶-۴۱
9. Counahan M, Andrews R, Buttner P, Byrnes G, Speare R. Head lice prevalence in primary schools in Victoria, Australia. *J Paediatr Child Health*. 2004 Nov;40(11):616-9.
10. Menan EI, N'Guessan G, Kiki-Barro PC, Nebavi NG, Adjetey TA, Kone M. Scalp pediculosis in school environment in the city of Abidjan: prevalence and influence of socioeconomic conditions. *Sante*. 1999 Jan-Feb;9(1):32-7.

11. Henderson CA. Skin disease in rural Tanzania. *Int J Dermatol.* 1996 Sep;35(9):640-2.
12. Fan CK, Liao CW, Wu MS, Hu NY, Su KE. Prevalence of *Pediculus capitis* infestation among school children of Chinese refugees residing in mountainous areas of northern Thailand. *Kaohsiung J Med Sci.* 2004 Apr;20(4):183-7

۱۳. داوری بهروز. تعیین شیوع و عوامل موثر بر آلودگی شپش سر در دانش آموزان مقطع ابتدائی دختر و پسر شهر سنندج در زمستان ۷۷. منتشر نشده

۱۴. زهرا رهنما، محبوبه کامیابی. بررسی فراوانی پدیکولوز سر در مهاجران افغانی ساکن در اردوگاه بردسیر کرمان در سال ۱۳۷۷. فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد (دانشور)، ۱۳۸۰؛ دوره ۸، آبان، شماره ۳۵: صفحات ۴۶-۴۱.

Archive of SID